

Maar waar zijn we het dan wel over eens?

Deel III: Klimaat

Onderzoek m.b.t. de Tweede Kamerverkiezingen van 22 november 2023, i.o.v. de Volkskrant
Rapport I&O Research

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2023/194

Datum

oktober 2023

Opdrachtgever

De Volkskrant

Auteurs

Peter Kanne
Maartje van de Koppel
Asher van de Schelde

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron (I&O Research en de Volkskrant) duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Terugdringen immigratie en inkomensongelijkheid belangrijkste wens kiezers	4
Drie stromenland	4
Au.b. meer samenwerking...	5
... om immigratie, inkomensverschillen en CO ₂ -uitstoot te beperken	5
1 Inleiding	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Verantwoording	8
2 Klimaat	9
2.1 Zorgen en prioriteiten	9
2.2 Duurzame energie	15
2.3 Attituden	16
2.4 Analyse: wie wil wat? Wie kan wat?	26
A Bijlagen: klimaat	27
A.1 Meer of minder doen?	27
A.2 Welke groep moet bijdragen?	28
A.3 Stellingen over klimaat	29
A.4 Subsidies	31

Samenvatting

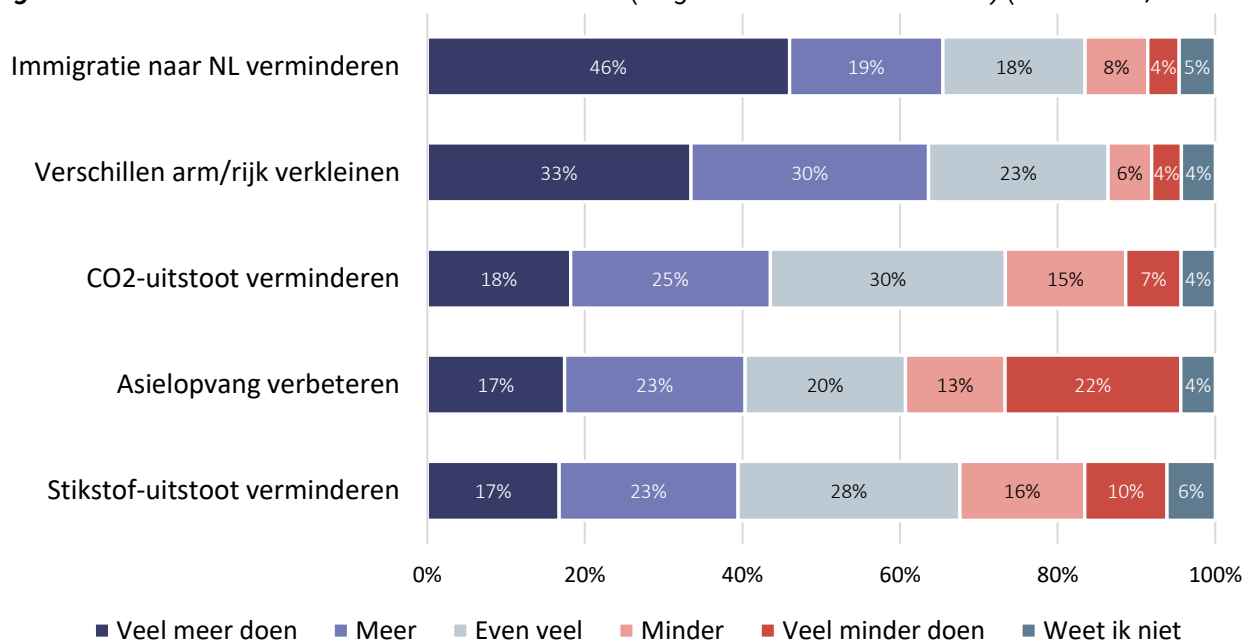
Terugdringen immigratie en inkomensongelijkheid belangrijkste wens kiezers

Nederlanders maken zich zorgen over een veelheid aan problemen die spelen, het meest over het gebrek aan woningen (82%), polarisatie in de samenleving (79%), digitale veiligheid (78%), onveiligheid en criminaliteit (77%) en de kwaliteit van de gezondheidszorg (77%).

In dit onderzoek focussen we op vier overkoepelende thema's: klimaat, stikstof, immigratie/asiel en inkomen, armoede en bestaanszekerheid. Van deze vier kwesties houden immigratie en inkomensongelijkheid de mensen in het land het meest bezig.

Maar liefst 65 procent vindt dat een volgend kabinet meer moet doen aan het terugdringen van immigratie (46% vindt zelfs 'veel meer') en 64 procent zegt dit over het terugdringen van de inkomensverschillen. Het terugdringen van CO₂-uitstoot (44%), het verbeteren van de asielopvang (40%) en het verminderen van de stikstof-uitstoot (39%) volgen op gepaste afstand, maar per saldo wil men eerder dat dit wel dan niet gebeurt.

Figuur 0.1.1: Moet kabinet meer of minder doen aan... (vergeleken met beleid Rutte IV) (basis: allen, n=1.959)

Drie stromenland

Op basis van een latente klassenanalyse (gericht op meningen over de vier hoofdthema's) zien we drie min of meer gelijke groepen ontstaan.

Het **'Gematigde Midden'** beslaat ruim een derde van de bevolking. Deze kiezers willen immigratie en ongelijkheid verminderen maar staan gematigd in de klimaat- en stikstofdiscussie. De VVD is hier de meest populaire partij, gevolgd door NSC, CU en CDA.

Een ander derde deel noemen we de ‘**Progressieve Oppositie**’. Zij vinden dat er gestreden moet worden tegen klimaatverandering en ongelijkheid, ze willen immigratie overwegend ook beperken maar minder strikt dan de andere groepen, asielopvang willen ze verbeteren. GroenLinks-PvdA is hier de grootste partij, maar ook op PvdD, D66 en Volt wordt gestemd.

De derde groep is de ‘**Conservatieve Oppositie**’, drie op tien vallen onder dit segment. Voor hen is het terugdringen van immigratie het belangrijkste, gevolgd door het aanpakken van inkomensongelijkheid. Klimaat- en stikstofbeleid willen ze afzwakken of zelfs helemaal mee stoppen. De PVV is hier de belangrijkste partij, maar ook NSC en BBB komen in aanmerking.

Tabel 0.1.1: Drie kiezersgroepen o.b.v. van meningen over immigratie, klimaat, stikstof en inkomenspolitiek

	De Progressieve Oppositie	Het Gematigde Midden	De Conservatieve Oppositie
Deel bevolking	34%	37%	29%
Wil:	Meer actie tegen klimaatverandering, stikstofuitstoot en ongelijkheid. Asielopvang verbeteren. Immigratie beteugelen.	Meer beleid tegen immigratie en ongelijkheid. Stikstof- en CO ₂ -uitstoot verminderen, maar niet te snel.	Veel minder immigratie. Minder ongelijkheid en minder actie tegen stikstof en klimaatverandering.
Meest gekozen partij:	GL-PvdA (38%)	VVD (30%)	PVV (25%)
Stemmen daarnaast:	PvdD, D66, Volt	NSC, CU, CDA	NSC, BBB, FvD
Profiel:	Meer vrouwen dan mannen, vaak hoger opgeleid, gemiddeld inkomen, relatief jong, meer stedelijk dan platteland	Iets ouder dan gemiddeld. Gemiddeld qua sekse, opleiding, inkomen, en stedelijkheid	Meer mannen dan vrouwen, lager of middelbaar opgeleid, gemiddeld qua inkomen en leeftijd, relatief vaak platteland

Au.b. meer samenwerking...

Het vertrouwen in de politiek is nog steeds erg laag, maar liefst 83 procent vindt dat de politiek teveel met zichzelf bezig is, in plaats van met het oplossen van de grote problemen van de mensen in het land. Bijna driekwart wil dat politieke partijen en lijsttrekkers meer de samenwerking zoeken.

... om immigratie, inkomensverschillen en CO₂-uitstoot te beperken

Inhoudelijk is er brede consensus over immigratie, inkomensverschillen, CO₂- en stikstofuitstoot: ruime meerderheden vinden dat dit moet worden beperkt.

Immigratie. Internationale vluchtelingenverdragen worden onderschreven, humane opvang is nodig, maar men is het er grotendeels over eens dat Nederland de aantallen die jaarlijks ons land in komen niet aankan. Men wil het liefst alleen ‘échte vluchtelingen’ opvangen, arbeidsmigratie blijft nodig, maar bij voorkeur alleen voor de bouw en land- en tuinbouw. Niet voor de zorg. Men heeft er geen begrip voor dat statushouders voorrang krijgen bij het toewijzen van sociale huurwoningen en ook andere aanspraken van migranten en asielzoekers moeten worden beperkt.

Met betrekking tot **inkomen en armoede** vinden Nederlanders dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen, wat voor velen betekent: bedrijven moeten zwaarder belast worden en de rijksten moeten meer afdragen aan de armen. Relatief vaak relateren kiezers hun mening over inkomenspolitiek aan immigratie. Een respondent: "De werkende Nederlander draait

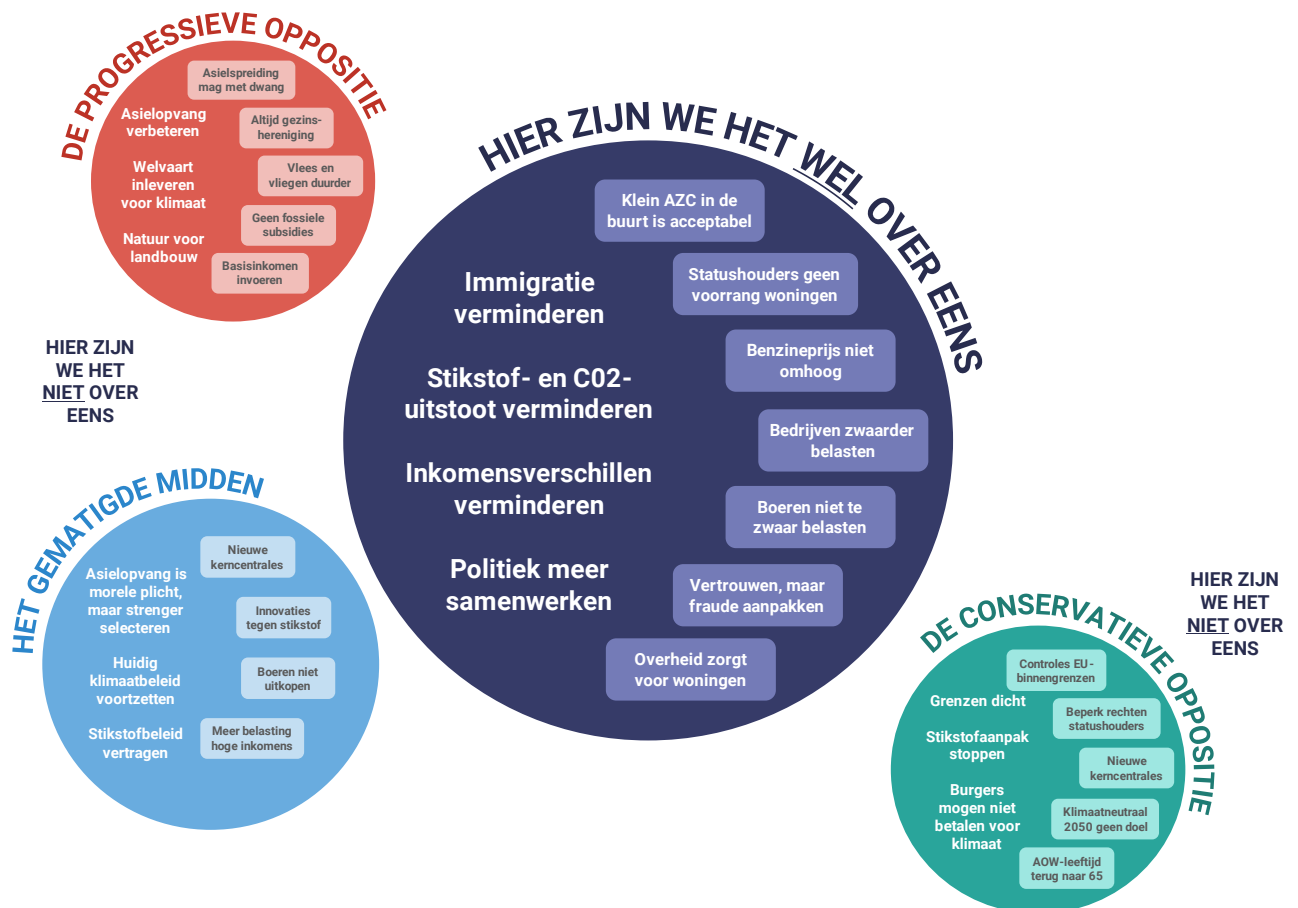
op voor de kosten. Asielzoekers participeren niet of mogen niet. Participeren moet om de kosten te dragen. Misschien hard maar Nederland buigt genoeg. Eigen volk komt niet meer op 1e plaats."

Eén op acht ervaart onvoldoende bestaanszekerheid

Bestaanszekerheid is een belangrijk thema bij deze verkiezingen. De meeste mensen ervaren voldoende bestaanszekerheid, twaalf procent echter niet. De gemiddelde Nederlander denkt bij bestaanszekerheid vooral aan ‘voldoende geld om in leven te blijven’, daarna volgen goede gezondheidszorg, een goede woning en een veilig leven. De 12 procent die onvoldoende bestaanszekerheid ervaart geeft er een iets andere betekenis aan: ze hebben onvoldoende geld om op een prettige manier te kunnen leven én ze zijn niet zeker van goede gezondheidszorg. Bestaansonzekerheid heeft niet alleen met inkomen te maken, niet alle mensen met een beneden-modaal inkomen ervaren onvoldoende bestaansonzekerheid (maar wel meer dan gemiddeld) en niet iedereen met een bovenmodaal inkomen is zeker over zijn bestaan (4 procent van hen ervaart onvoldoende bestaanszekerheid).

Figuur 0.1.2 Waar zijn we het wel over het eens? En waarover niet?

Onderstaande figuur beantwoordt de vraag ‘waar zijn we het dan wel over eens?’, maar ook ‘waar niet?’ De grote blauwe middencirkel toont de *communis opinio*, in de kleinere cirkels zien we de standpunten waar gemiddeld Nederland verdeeld over is, maar die door desbetreffende groep wel worden ondersteund.

Ook maakt een ruime meerderheid zich zorgen over **klimaatverandering**. Weinigen trekken in twijfel dat de mens verantwoordelijk is voor de opwarming van de aarde en driekwart vindt dat het ambitieuze klimaatbeleid van Rutte IV moet worden voortgezet of zelfs geïntensiveerd. Eveneens driekwart vindt dat bedrijven meer moeten betalen voor hun bijdrage aan de CO2-

uitstoot. Echter, bij veel concrete maatregelen trappen Nederlanders op de rem, het mag burgers financieel niet te veel pijn doen. Zo vindt twee derde dat de benzineprijzen niet mogen stijgen en is er sterke verdeeldheid over het verhogen van de prijs van vlees en vliegtickets. Dit is niet alleen een kwestie van 'onwil': onder de laagste inkomens zegt de helft door duurzaamheidsmaatregelen financieel in de knel te komen.

De **uitstoot van stikstof** houdt de gemoederen aanzienlijk minder bezig. Driekwart zegt zich er desgevraagd wel zorgen over te maken, maar de een is bang voor wat stikstof doet met flora en fauna, de ander vindt vooral de gevolgen voor de woningbouw zorgelijk en een derde bekommert zich om de positie van de boeren. De helft vindt weliswaar dat de veestapel moet krimpen (29% vindt van niet), maar dat mag niet gedwongen. Men is van mening dat de veehouderij nu al onevenredig wordt belast. Op de vraag hoe stikstof dan wel kan worden teruggedrongen wordt het vaakst gerekend op innovatieve landbouwtechnieken.

Verdeeldheid over snelheid stikstofbeleid

Desalniettemin zeggen twee op drie Nederlanders het stikstofbeleid van Rutte IV op z'n minst te willen voortzetten. Wel is er grote verdeeldheid over hoe snel de stikstofuitstoot moet worden teruggebracht. In het regeerakkoord van Rutte IV stond dat de stikstofuitstoot rondom gevoelige natuur in 2030 met de helft moest zijn afgenomen. Eén op tien vindt dat het nog sneller moet, 28 procent pleit ervoor vast te houden aan 2030. Maar de grootste groep (35%) vindt dat het ook in 2035 of later gerealiseerd mag worden. Een vijfde vindt dat een volgend kabinet helemaal moet stoppen met het stikstofbeleid.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

I&O Research en de Volkskrant trekken al langer op als het gaat om electoraal onderzoek. Ook dit jaar, met Tweede Kamerverkiezingen op 22 november. We doen onderzoek voor de krant naar de electorale kant van de verkiezingen, de zetels, het zweef en switchgedrag, welke motieven zitten achter dit stemgedrag, hoe worden de lijsttrekkers gewaardeerd? Daarnaast - en daar heeft deze rapportage betrekking op - is de Volkskrant geïnteresseerd in wat er inhoudelijk ten grondslag ligt aan kiesgedrag. Dat het land gepolariseerd is op een aantal belangrijke thema's is bekend, maar geldt dat voor alles binnen elk thema of zijn er (deel)gebieden te vinden waarin ze elkaar wel vinden?

De centrale vraag voor dit onderzoek was dan ook:

Hoe denken kiezers over belangrijke thema's bij deze verkiezingen? Waarin verschillen ze van mening en waarin vinden de verschillende kampen elkaar wel? Wat verenigt ze?

In dit onderzoek zoomen we inhoudelijk in op de vier grote thema's bij deze verkiezingen:

- 1 Klimaat
- 2 Stikstof
- 3 Immigratie/asiel
- 4 Inkomen, armoede, bestaanszekerheid

In dit rapport gaan we per thema de diepte in (hoofdstukken 3 t/m 6). In hoofdstuk 2 laten we zien hoe dat er van bovenaf uitziet en in hoeverre deze thema's met elkaar samenhangen.

1.2 Verantwoording

Dit onderzoek vond plaats van maandag 2 tot dinsdag 10 oktober 2023.

In totaal werkten 1.959 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is volledig getrokken in het I&O Research Panel. In hoofdstukken 3 t/m 6 worden soms stellingen gerapporteerd die aan de helft van de steekproef zijn voorgelegd (omdat de vragenlijst anders te lang zou worden). Ook deze steekproef is representatief voor de Nederlanders 18+.

I&O Research voerde dit onderzoek uit in opdracht van de Volkskrant.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

2 Klimaat

2.1 Zorgen en prioriteiten

We vroegen respondenten eerst in een open vraag hoe zij denken over klimaatverandering, eventuele problemen die dat met zich meebrengt en welke oplossingen zij hiervoor zien. Veelgenoemde punten zijn:

- Klimaatverandering is een serieus probleem waarvan we nu de gevolgen gaan zien;
- Om dat aan te pakken moet 'iedereen' gaan minderen;
- Er is een belangrijke rol voor bedrijven en internationale samenwerking;
- Voor een deel gaat het klimaatbeleid te ver, zij haken af.

Vaak komt naar voren dat klimaatverandering een groot probleem met grote gevolgen is. Men maakt zich zorgen om warmere temperaturen, extreem weer en de staat van de natuur. Vaak wordt genoemd dat er nog maar weinig tijd over is om klimaatverandering aan te pakken.

"Ik ben er ongerust op dat het zo snel gaat, en hoop dat we met zijn allen instaat zijn om het tij te keren" - Zou nu NSC stemmen

"De klimaatveranderingen zijn wel zorgelijk, de branden, de wateroverlast enz. We moeten proberen de opwarming af te remmen." - Zou nu GL-PvdA stemmen

"Extremere weersomstandigheden zoals warmte, regenval, droogte. Oplossing is heel de wereld eraan te laten werken niet alleen Nederland" - Zou nu PVV stemmen

Hoe moet dat gebeuren? Een van de meest genoemde woorden is 'minder' (zie Figuur 2.1): minder consumeren, minder fossiele brandstoffen, minder vlees, enzovoorts. Genoemde verminderingen hebben vaak betrekking op gedrags- en mentaliteitsverandering van burgers zelf ('we moeten genoeg nemen met een spaarzamer bestaan'), waarbij wordt genoemd dat 'iedereen een steentje bij moet dragen'.

"Dat iedereen meewerkt om dit op te lossen en niet een klein percentage." - Zou nu VVD stemmen.

"Ja de oplossingen zijn een heel ander soort maatschappij. Minder mensen, minder auto en vliegverkeer, meer natuur boeren i.p.v. bioindustrie, lokaal kopen, meer thuis werken etc." - Zou nu BBB stemmen

Figuur 2.1: Kunt u in uw eigen woorden omschrijven hoe u denkt over klimaatveranderingen, eventuele problemen die dat met zich meebrengt en welke oplossingen u ziet? Basis: allen (n = 987).

Tegelijkertijd benadrukken anderen dat de rol van Nederlandse burgers beperkt is. Zij vinden dat klimaatverandering een probleem is dat door en in samenwerking met andere landen aangepakt moet worden. Ook de verantwoordelijkheid van bedrijven, de industrie en 'grote vervuilers' om hun uitstoot te verminderen komt vaak terug.

"Ik denk dat Nederland al heel veel doet. Klimaatverandering kent geen landsgrenzen." - Zou nu VVD stemmen

"Ik denk dat Nederland grote stappen kan maken op klimaatgebied, maar vraag mij af in hoeverre dat invloed heeft op mondiaal niveau" - Zou nu Volt stemmen

"Grotere vervuilers in de industrie aanpakken." - Zou nu GL-PvdA stemmen

Een deel vindt dat de aanpak van klimaatverandering te ver gaat. Zij haken zelf af of zien andere afhaken vanwege te vergaande maatregelen. Sommigen vinden dat klimaatverandering niet tegengaan moet worden, maar dat Nederland zich vooral moet leren aanpassen aan een nieuw klimaat.

"Het klimaat is altijd aan veranderingen onderhevig geweest. De mens en natuur zal zich daar ook aan aanpassen. EVOLUTIE! Iedereen moet een beetje opletten met wat hij doet wat slecht is en de klimaatsverandering kan versnellen. Maar je moet ook nog een beetje gewoon kunnen leven." - Zou nu SP stemmen.

"Het probleem is dat een kleine koplopersgroep te ver vooruitloopt. Het is van belang dat de massa aangehaakt blijft. Er is nu onbegrip tussen de groepen." - Zou nu VVD stemmen

"Ik ben het alarmisme helemaal zat. Zet in op haalbare en betaalbare oplossingen." - Weet nog niet wat te stemmen

"Grootste geldverspilling van deze tijd. We kunnen dit niet tegenhouden, besteed geld aan voorbereiding van gevolgen." - Zou nu BBB stemmen

Driekwart wil klimaatbeleid handhaven of intensiveren

Ruim vier op de tien Nederlanders (44%) vinden dat een volgend kabinet *meer* moet doen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen dan het huidige kabinet-Rutte IV doet in haar plannen en beleid. Dat is meer dan het aandeel dat vindt dat een volgend kabinet *minder* moet doen (22%). Drie op tien zien het liefst dat het klimaatbeleid gelijk is aan de plannen en het beleid van het kabinet-Rutte IV m.b.t. het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen. Bij elkaar opgeteld wil driekwart (74%) het huidige klimaatbeleid dus handhaven of intensiveren.

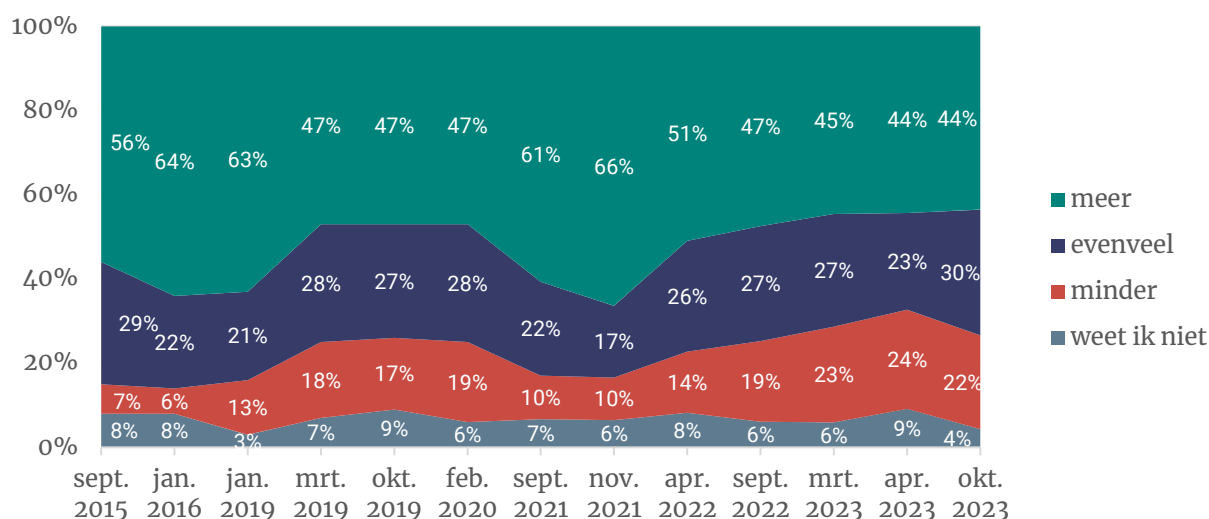
In 2021 en 2022 lag de steun voor ambitieuzer beleid op de reductie van broeikasgassen hoger dan nu. In november 2021 was de steun voor meer inzet van het kabinet het hoogst: twee derde wilde meer inzet, 17 procent vond dat er genoeg gedaan werd en 10 procent wilde minder inzet. Destijds werd er nog geformeerd en was er nog weinig bekend over het beleid van het aankomende kabinetsbeleid.

In januari 2022 trad kabinet-Rutte IV aan, waarna we in april 2022 zagen dat het aandeel Nederlanders dat vond dat er meer gedaan moest worden aan CO₂-reductie flink omlaag ging (van 66% in november 2021 naar 51%). In het coalitieakkoord van Rutte IV werd afgesproken dat Nederland in 2050 klimaatneutraal moet zijn, met een beoogde CO₂-reductie van minstens 55 procent in 2030. Om dat te halen presenteerde het kabinet afgelopen april onder andere een pakket extra maatregelen,¹ waarbij onder meer extra geld beschikbaar werd gesteld voor fossielvrije stroomvoorziening en de prijs van benzine omhoog moet.

Gedurende de regeerperiode van Rutte IV is de steun voor ambitieuzer beleid afgenomen tot de huidige 44 procent, en nam het aandeel dat minder inzet wilde toe (14 naar 22%) – hoewel deze groep nog steeds een minderheid vormt.

Figuur 2.2: Vindt u dat een volgend kabinet meer, minder of ongeveer evenveel moet doen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen? (Met 'evenveel' bedoelen we de plannen en het beleid van het kabinet-Rutte IV m.b.t. het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen)

Basis: allen (n = 1.959).

¹ Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/klimaatverandering/nieuws/2023/04/26/extra-pakket-maatregelen-dicht-gat-tot-klimaatdoel-2030>

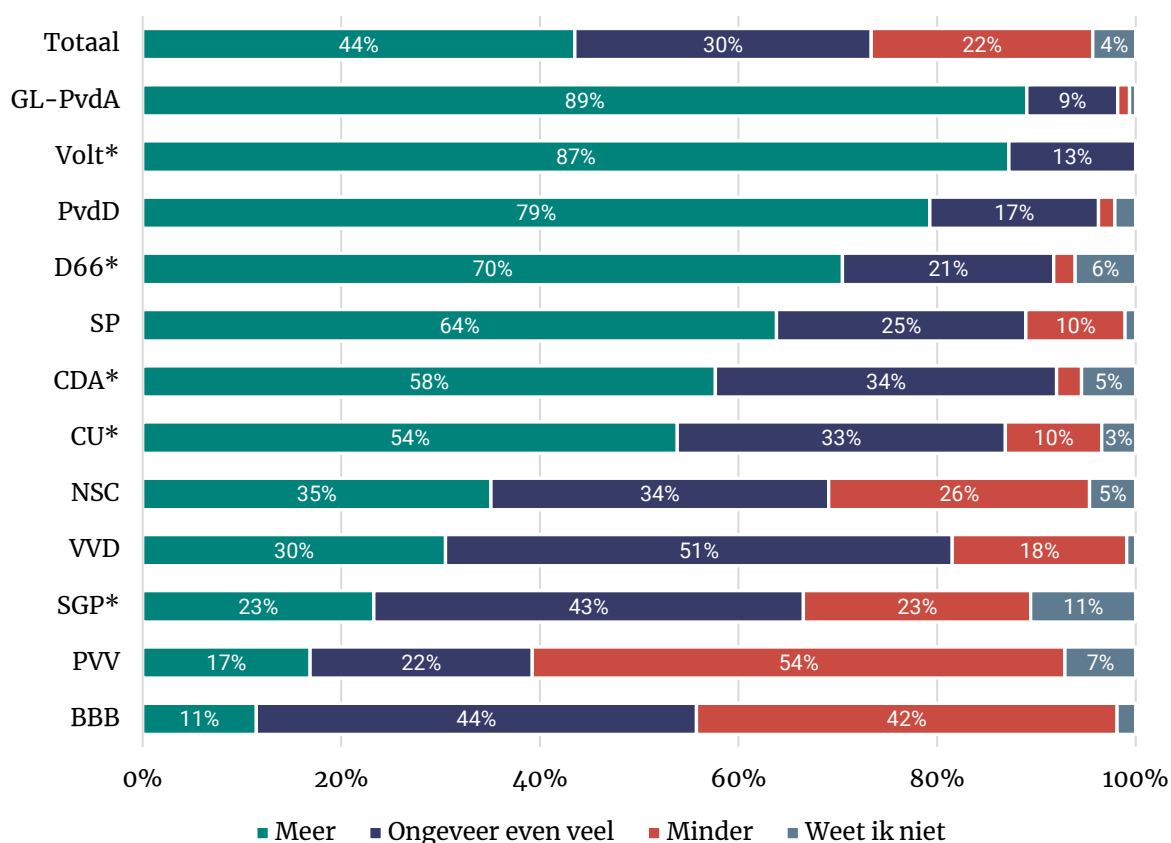
Breed draagvlak om huidig beleid op CO2-reductie ten minste te behouden

Voor bijna alle kiezersgroepen geldt dat kiezers in meerderheid willen dat het volgende kabinet *evenveel of meer* gaat doen aan de reductie van broeikasgassen. Kiezers van linkse en/of progressieve partijen (GL-PvdA, Volt, PvdD, D66, SP) zijn in (ruime) meerderheid voor ambitieuzer beleid. Ook bij CDA- en CU-kiezers is daar een meerderheid voor te vinden. VVD-kiezers willen het liefst evenveel blijven doen (51%), of anders meer (30%).

Alleen bij de PVV vindt meer dan de helft van de kiezers (54%) dat een volgend kabinet *minder* moet doen. Bij de BBB gaat het ook om een substantiële minderheid (42%), maar een groter aandeel van deze kiezers wil liever hetzelfde of meer doen.

Figuur 2.3: Vindt u dat een volgend kabinet meer, minder of ongeveer evenveel moet doen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen?

Naar politieke voorkeur. Basis: allen (n = 1.959).

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen (n < 50).

Vooraf jongeren van 18 tot 24 jaar vinden dat er veel meer (29%, gem. 18%) of meer (33%, gem. 25%) moet gebeuren om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Ook vinden hoger opgeleiden dat vaker (56% wil meer) dan lager (36%) en middelbaar opgeleiden (37%).

De volledige uitsplitsingen naar leeftijd, opleiding en politieke voorkeur zijn te vinden in Bijlage A.

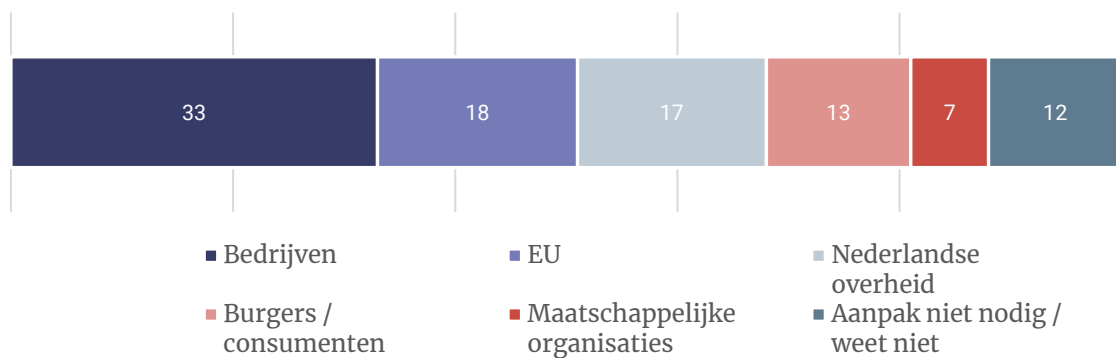
'Bedrijven moeten grootste bijdrage tegen klimaatverandering leveren'

We legden respondenten vijf groepen of soorten organisaties voor die een rol kunnen spelen bij het aanpakken van klimaatverandering en vroegen hen met een puntenverdeling aan te geven hoeveel ieder aan deze aanpak moet bijdragen. De zesde optie was 'ik vind de aanpak van klimaatverandering niet nodig of weet het niet'. In totaal konden 100 punten verdeeld worden: hoe meer punten, hoe groter de beoogde bijdrage.

Nederlanders verwachten van **bedrijven** de grootste bijdrage aan het tegengaan van klimaatverandering. Gemiddeld krijgen zij 33 punten. Daarna volgen de **Europese Unie** (gem. 18 punten) en de **Nederlandse overheid** (17), voor wie de beoogde bijdrage vergelijkbaar is. De kleinste rol wordt toebedeeld aan **maatschappelijke organisaties** (gem. 7 punten). Van zichzelf (als **burgers/consumenten**) verwachten Nederlanders ook een relatief kleine bijdrage (13).

Figuur 2.4: Welke groep moet hoeveel bijdragen aan het tegengaan van klimaatverandering?

Basis: allen (n = 987).

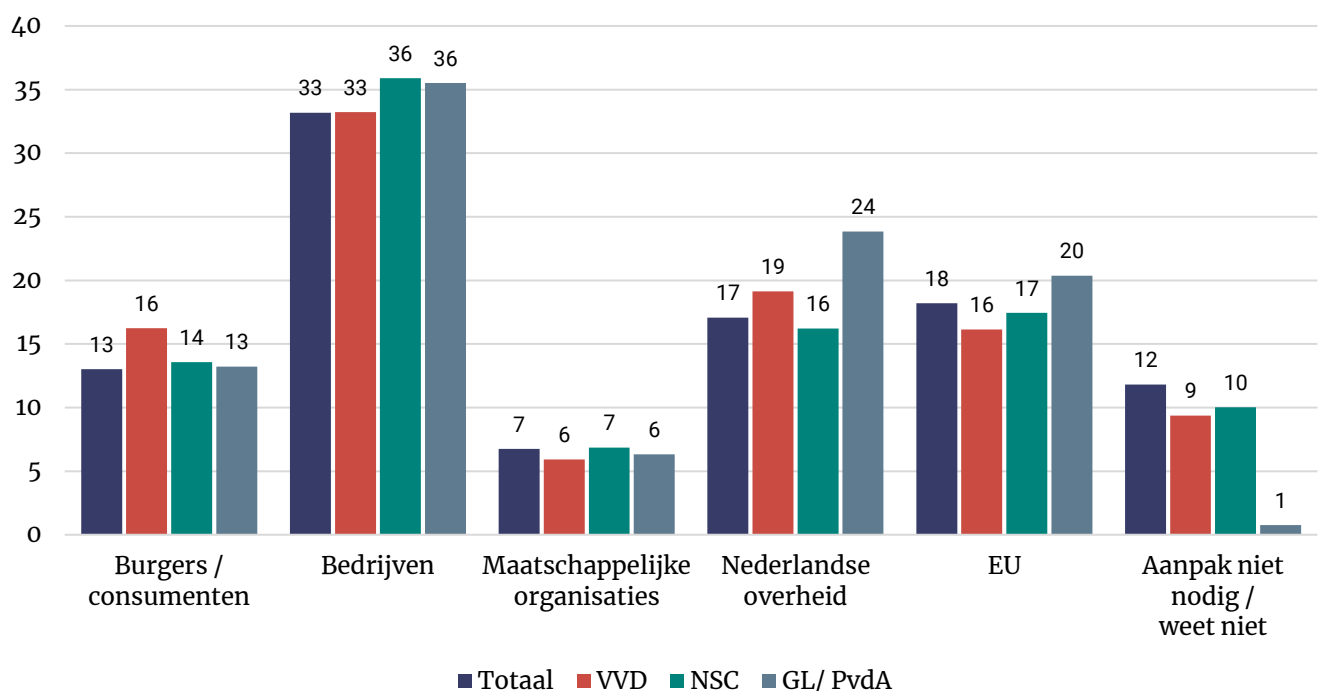
Kiezers VVD, NSC en GL-PVDA willen alle drie grootste bijdrage van bedrijven

Kiezers van de drie partijen die momenteel de meeste zetels behalen in de peiling – VVD, NSC en GL-PvdA – verdelen de verantwoordelijkheid voor de aanpak van klimaatverandering in grote lijnen op dezelfde wijze. Alle drie de kiezersgroepen willen de grootste bijdrage van bedrijven, de groep 'burgers/consumenten' staat bij allen op de vierde plaats.

Wel zijn er een aantal (kleine) onderlinge verschillen. NSC- en GL-PvdA-kiezers kijken wat vaker naar het bedrijfsleven dan VVD-kiezers. GL-PvdA-kiezers zeggen vrijwel nooit dat de aanpak van klimaatverandering niet nodig is. Ook beogen deze kiezers een wat grotere bijdrage van de Nederlandse overheid en de EU dan VVD- en NSC-kiezers doen.

Figuur 2.5: Welke groep moet hoeveel bijdragen aan het tegengaan van klimaatverandering?

Getoond in figuur: gemiddeld aantal punten toegekend, naar politieke voorkeur (VVD, NSC, GL-PvdA).

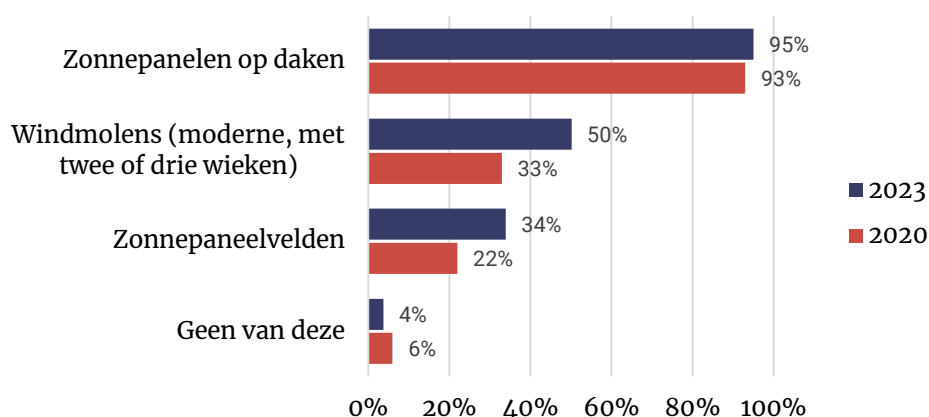
2.2 Duurzame energie

Duurzame energie alom aanwezig in de buurt

Aan duurzame energiebronnen in de buurt kan bijna geen enkele Nederlander meer ontsnappen. Vrijwel iedereen zegt in zijn of haar omgeving zonnepanelen op daken tegen te komen, vrijwel onveranderd ten opzichte van drie jaar geleden. De helft komt nu (ook) windmolens tegen, in 2020 was dat nog 33 procent.

Voor een derde geldt dat er naar eigen zeggen zonnepaneelvelden in de buurt zijn, dit aandeel lag in 2020 ook nog duidelijk lager (22%).

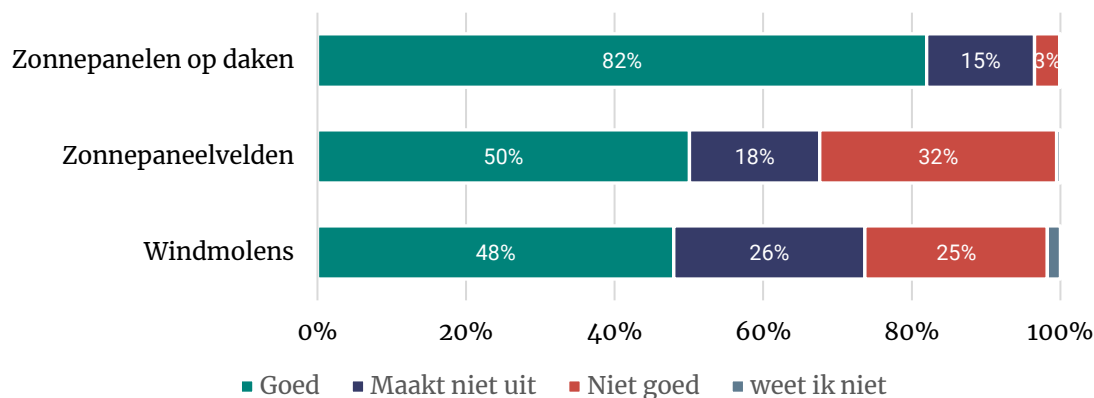
Figuur 2.6: Stel dat u een rondje fietst of wandelt in uw buurt. Welke van onderstaande energiebronnen komt u dan tegen? Basis: allen (n = 1.959)

'Liever zonnepanelen op daken dan in velden'

De zonnepanelen die op zoveel daken liggen roepen weinig weerstand op. Dat geldt wel in sterke mate voor windmolens en zonnepaneelvelden: respectievelijk 25 en 32 procent vindt het 'niet goed' dat deze bij hen in de buurt zijn.

Figuur 2.7: Wat vindt u ervan dat er zonnepanelen op daken / windmolens / zonnepaneelvelden bij u in de buurt zijn? Basis: allen (n = 1.959)

2.3 Attituden

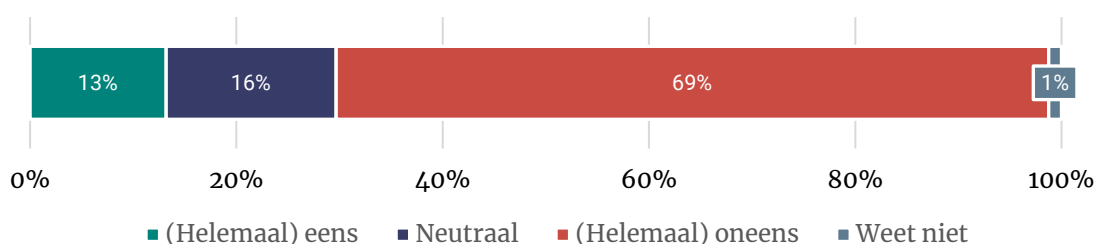
We legden respondenten een aantal stellingen over klimaatverandering en mogelijk beleid voor.

Ruime meerderheid erkent verantwoordelijkheid mens bij opwarming van de aarde

Bijna zeven op de tien Nederlanders zijn het oneens met de stelling 'De mens is niet verantwoordelijk voor de opwarming van de aarde'. Een klein deel (13%) is het hier wel mee eens, de rest staat er neutraal tegenover (16%) of weet het niet (1%). Anders gezegd: een ruime meerderheid erkent de verantwoordelijkheid van e mens bij opwarming van de aarde.

Figuur 2.8: 'De mens is niet verantwoordelijk voor de opwarming van de aarde'

Basis: allen (n = 987).

Daarmee is het aandeel Nederlanders dat niet gelooft in de menselijke invloed op de opwarming van de aarde stabiel en niet verder afgenomen sinds vorig jaar. In 2019 was circa één op zes het eens met de stelling, dat daalde naar bijna één op acht in 2022.

Tabel 2.1: 'De mens is niet verantwoordelijk voor de opwarming van de aarde' (percentage eens)

Basis: allen (n = 987).

% (HELEMAAL) EENS	jan '19	okt '19	apr '22	okt'23
De mens is niet verantwoordelijk voor de opwarming van de aarde	16%	17%	13%	13%

Onder alle kiezersgroepen zien we dat het aandeel dat denkt dat de mens *niet* verantwoordelijk is voor de opwarming van de aarde in de minderheid is. PVV-kiezers leeft deze overtuiging nog het meest (26%), het minst bij kiezers van GL-PvdA (2%).²

² De meerderheid van de FvD-kiezers in dit onderzoek vindt niet dat de mens verantwoordelijk is voor de opwarming van de aarde (69%), maar deze groep is te klein (n = 12) om uitspraken over de hele kiezersgroep te doen.

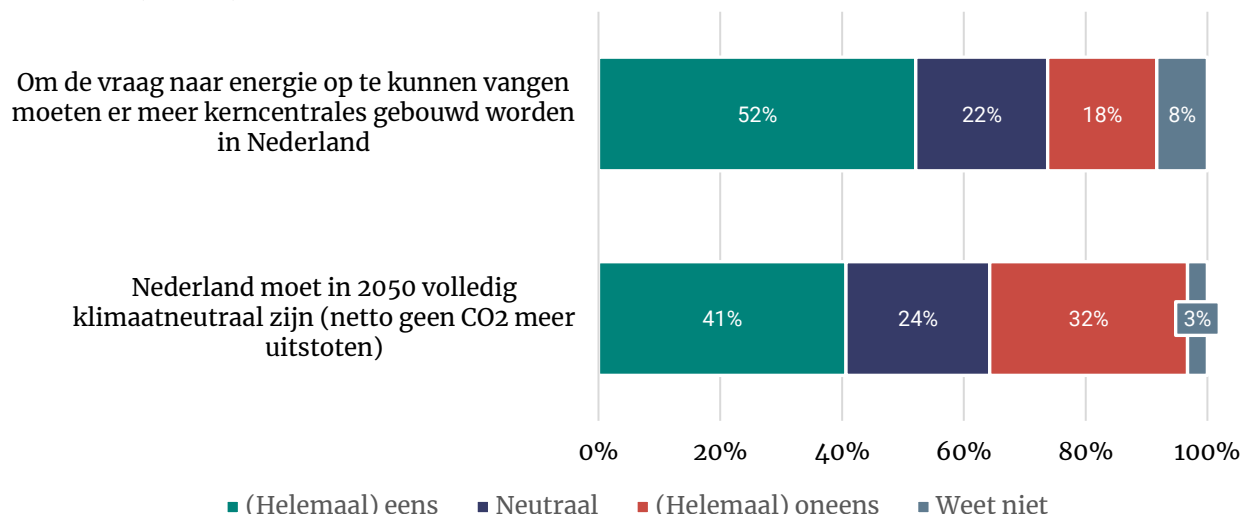
Steun voor kernenergie neemt toe

De helft van de Nederlanders (52%) vindt dat er meer kerncentrales moeten worden gebouwd in Nederland om de vraag naar energie op te kunnen vangen (Figuur 2.9). Circa één op vijf vindt dat niet, een vergelijkbaar aandeel (22%) staat er neutraal tegenover.

Daarmee is de steun voor nieuwe kerncentrales in Nederland de afgelopen jaren flink toegenomen. In 2020 was nog 37 procent voor de bouw van nieuwe centrales.

Figuur 2.9: In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?

Basis: allen (n = 987).

Tabel 2.2 - In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?

Basis: allen (n = 987).

% (HELEMAAL) EENS	2016	2020	2023
Nederland moet in 2050 volledig zijn omgeschakeld op duurzame energie (wind, zon, water, etc.)	60%	48%	*
Nederland moet in 2050 volledig klimaatneutraal zijn (netto geen CO2 meer uitstoten)	*	*	41%
Om de vraag naar energie op te kunnen vangen moeten er meer kerncentrales gebouwd worden in Nederland	*	37%	52%

Verdeeldheid 'klimaatneutraal in 2050'

Hoewel de grote meerderheid de betrokkenheid van de mens bij de opwarming van de aarde dus niet ontkent, is er meer verdeeldheid over de conclusies die daaraan verbonden kunnen worden.

Zoals eerder genoemd heeft kabinet Rutte-IV in haar coalitieakkoord afgesproken dat Nederland in 2050 klimaatneutraal moet zijn, d.w.z., netto geen CO2 meer moet uitstoten. Vier op de tien Nederlanders (41%) zijn het eens met dat doel (Figuur 2.9), een derde is het daarmee oneens. Een kwart staat er neutraal tegenover.

In eerder onderzoek uit 2016 en 2020 legden we respondenten de stelling 'Nederland moet in 2050 volledig overgeschakeld zijn op duurzame energie' voor (Tabel 2.2). Daar zagen we dat de steun afnam: in 2016 was 60 procent het hiermee eens (11% oneens), in 2020 ging het om 48 procent (en 23% oneens).

Met name kiezers van GL-PvdA staan achter dit doel (84% eens), kiezers van regeringspartij VVD kunnen zich er beduidend minder vaak in vinden (36%). NSC-kiezers zijn gemiddeld (42%), onder PVV- (11%) en BBB- kiezers (12%) is de steun laag.

Tabel 2.3: 'Nederland moet in 2050 volledig klimaatneutraal zijn (netto geen CO2 meer uitstoten)'

Basis: allen (n = 987).

	Totaal	GL-PvdA	NSC	VVD	BBB	PVV
(Helemaal) mee eens	41%	84%	42%	36%	12%	11%
Neutraal	24%	13%	29%	32%	22%	23%
(Helemaal) mee oneens	32%	2%	28%	31%	65%	62%
Weet ik niet	3%	0%	1%	1%	2%	4%

Ook meerderheid BBB- en NSC-kiezers wil kerncentrales

De steun is vooral toegenomen onder kiezers van partijen die destijds ook al relatief vaak voorstander waren. Zo nam onder VVD-kiezers de steun toe van 48 naar 72 procent en bij PVV-kiezers van 52 naar 65 procent. Ook bij relatieve nieuwkomers BBB en NSC zien we dat de meerderheid voor de bouw van nieuwe centrales is.

Tabel 2.4: 'Om de vraag naar energie op te kunnen vangen moeten er meer kerncentrales gebouwd worden in Nederland', naar jaar en politieke voorkeur

Basis: allen (n = 987).

	Totaal	VVD	PVV	BBB	NSC	GL-PvdA	GL	PvdA
2023	52%	72%	65%	60%	65%	27%	*	*
2020	37%	48%	52%	*	*	*	20%	29%

Meerderheid wil grote bedrijven zwaarder belasten op CO2-uitstoot

We zagen dat Nederlanders de grootste bijdrage in de aanpak van klimaatverandering verlangen van bedrijven (Figuur 2.4). Figuur 2.10 toont dat de helft (54%) vindt dat hun eigen acties niet uitmaken, zolang bedrijven hun CO2-uitstoot niet terugdringen. Een kwart is het daar niet mee eens.

In april 2022 vond nog 62 procent dat de eigen klimaatinzet niet uitmaakte zonder de inzet van grote bedrijven. Nu is dit aandeel wat lager, weer vergelijkbaar met het niveau in 2019.

Tabel 2.5: 'Zolang grote bedrijven hun CO2-uitstoot niet terugdringen, maken mijn acties niet uit', naar jaar

Basis: allen (n = 987).

% (HELEMAAL) EENS	jan '19	okt '19	apr '22	okt'23
Zolang grote bedrijven hun CO2-uitstoot niet terugdringen, maken mijn acties niet uit	59%	50%	62%	54%

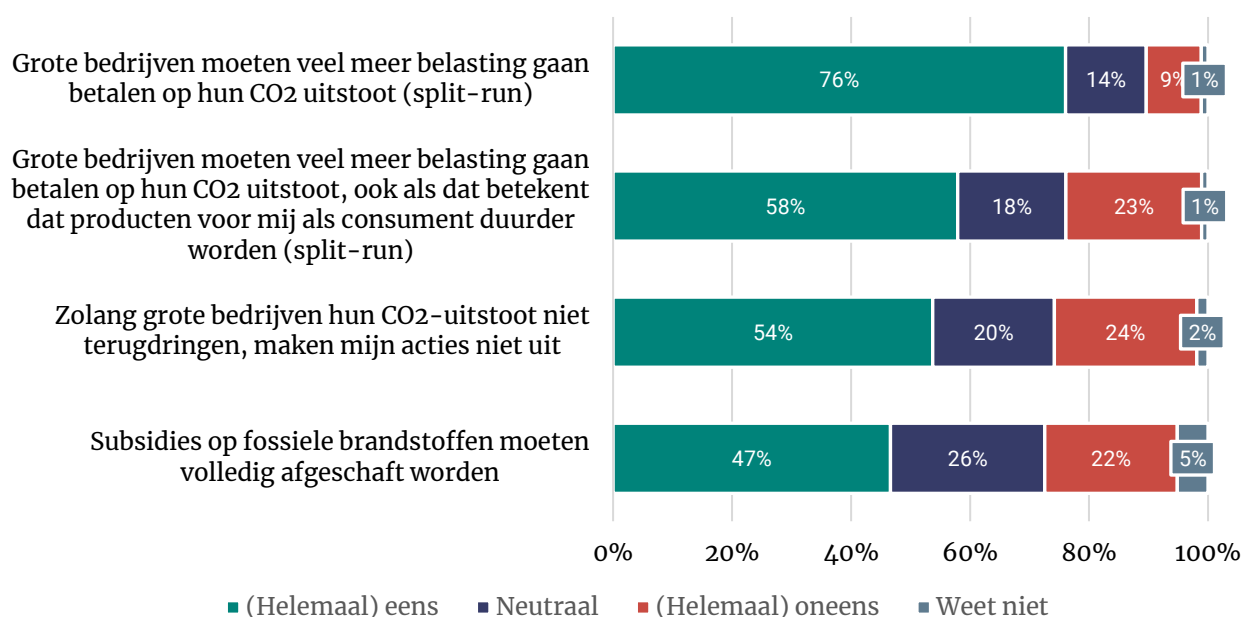
Hoe moet die bijdrage van bedrijven invulling krijgen? Een meerderheid ziet heil in het verhogen van belastingen op CO₂-uitstoot. We legden respondenten door middel van een *split-run* methode twee versies van dezelfde stelling voor, waarbij de helft van de respondenten een stelling met mogelijke negatieve consequentie kreeg.

Met de eerste versie, 'Grote bedrijven moeten veel meer belasting gaan betalen op hun CO₂-uitstoot', is driekwart het eens. Slechts 9 procent kan zich hier niet in vinden.

Bij de tweede versie, 'Grote bedrijven moeten veel meer belasting gaan betalen op hun CO₂-uitstoot, ook als dat betekent dat producten voor mij als consument duurder worden' is de steun kleiner: 58 procent is het eens, 23 procent is het oneens. Toch is ook dan nog steeds een meerderheid van de Nederlanders bereid om belastingen voor bedrijven te verhogen.

Figuur 2.10: In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?

Basis: allen (n = 987). Eerste twee stellingen d.m.v. split-run voorgelegd.

Helpt wil fossiele subsidies afschaffen

De afgelopen weken was veel te doen om de wegblokkades van Extinction Rebellion, die dagelijks de A12 in Den Haag blokkeerden met het doel fossiele subsidies – financiële voordelen waarmee het gebruik van fossiele grondstoffen voordeliger wordt gemaakt – af te schaffen. De acties werden opgeschort nadat de Tweede Kamer op 10 oktober een motie aannam die het kabinet vroeg om scenario's voor de afbouw van fossiele subsidies op te stellen.³

Het afschaffen van fossiele subsidies kan op de steun van circa de helft van de Nederlanders rekenen (47%). Een op vijf is niet eens met de afschaf, een kwart staat er neutraal tegenover.

³ Zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2023Z16703&did=2023D40605>

Rechtse kiezers minder enthousiast over belasting bedrijven,

Met de algemene stelling dat 'grote bedrijven veel meer belasting moeten betalen op hun CO₂-uitstoot' is ook onder de minst enthousiaste kiezersgroep - PVV-kiezers - nog de meerderheid het eens (59%). GL-PvdA-kiezers zijn het vrijwel allemaal hiermee eens.

Onder GL-PvdA-kiezers blijft die steun hoog als de kwalificatie '*...ook als dat betekent dat producten voor mij als consument duurder worden*', bij de andere partijen wordt de steun beduidend lager. Het verschil is het grootst bij VVD-kiezers (van 67% naar 43% 'eens').

De afschaf van fossiele subsidies kan eveneens vooral op steun van GL-PvdA-kiezers rekenen (83% eens). Bij de rechtse partijen zijn circa drie op tien voor de afschaf, NSC-kiezers zitten ertussenin (54%).

Tabel 2.6: Stellingen over klimaat en bedrijven, naar politieke voorkeur

Basis: allen (n = 987).

% (HELEMAAL) EENS	Totaal	GL-PvdA	NSC	VVD	BBB	PVV
Grote bedrijven moeten veel meer belasting gaan betalen op hun CO ₂ uitstoot	76%	99%	78%	67%	66%	59%
Grote bedrijven moeten veel meer belasting gaan betalen op hun CO ₂ uitstoot, ook als dat betekent dat producten voor mij als consument duurder worden	58%	93%	60%	43%	47%	43%
Zolang grote bedrijven hun CO ₂ -uitstoot niet terugdringen, maken mijn acties niet uit	54%	39%	64%	49%	73%	70%
Subsidies op fossiele brandstoffen moeten volledig afgeschaft worden	47%	83%	54%	30%	30%	28%

Verdeeldheid over willen en kunnen dragen van financiële lasten klimaatbeleid

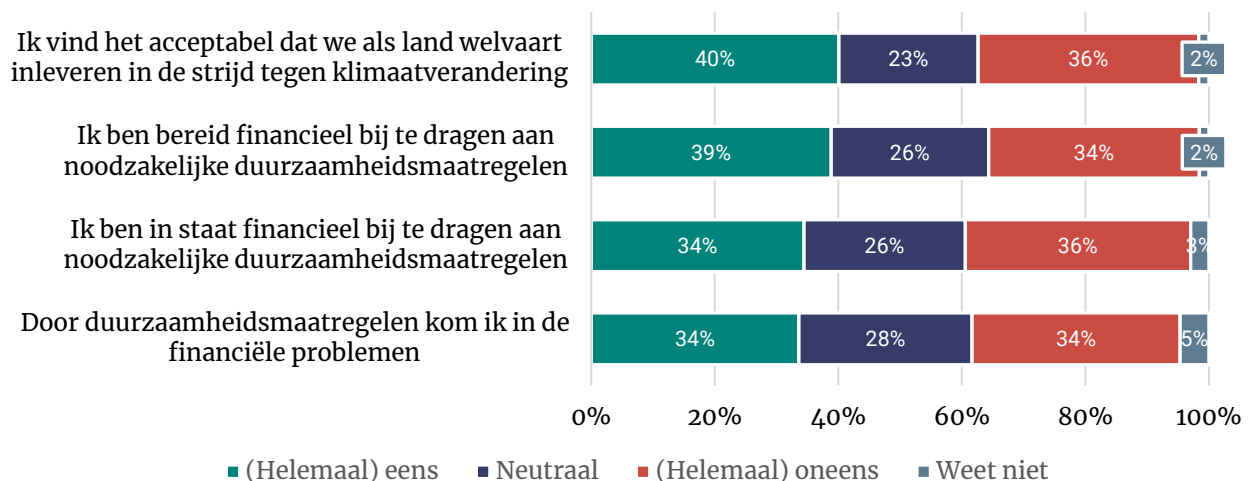
De afnemende steun voor het zwaarder belasten van de CO₂-uitstoot van grote bedrijven als consumenten dat ook in hun portemonnee merken (Figuur 2.10) suggereert dat Nederlandse kiezers niet staan te springen om de financiële lasten van het klimaatbeleid te dragen. Dat zien we ook als we respondenten een aantal stellingen over financieel bijdragen aan duurzaamheid voorleggen.

Nederlanders zijn verdeeld over dit vraagstuk, zowel vanuit macro- als microperspectief. Vier op de tien vinden het acceptabel om als land welvaart in te leveren in de strijd tegen klimaatverandering, een vergelijkbaar aandeel vindt dat niet (26%). Een kwart staat hier neutraal tegenover.

Dezelfde verdeling zien we op meer individueel niveau: vier op tien zijn *bereid* zelf financieel bij te dragen, ruim drie op tien zijn dat niet. Datzelfde geldt voor de vraag of iemand *in staat* is financieel bij te dragen: een derde kan dat naar eigen zeggen wel, ruim een derde niet. Een derde zegt in de financiële problemen te komen door duurzaamheidsmaatregelen, voor een derde geldt dat niet (ruim een kwart kiest hierin een neutrale positie).

Figuur 2.11: In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?

Basis: allen (n = 987).

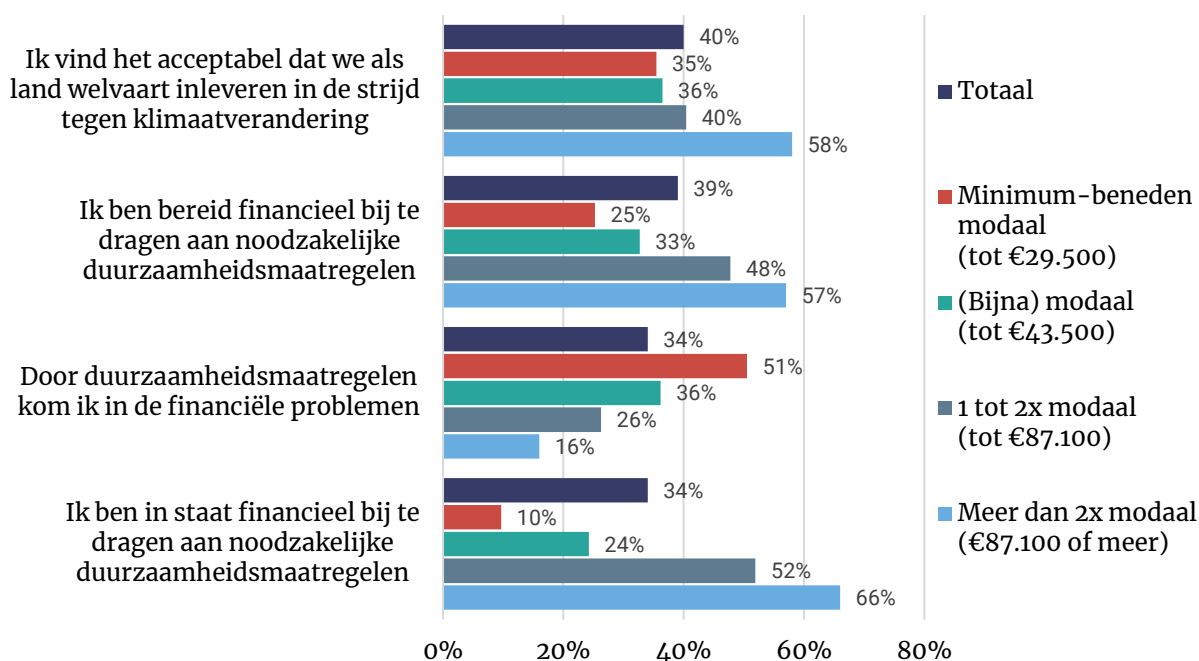
Lage inkomens kunnen (en willen) niet bijdragen

Niet iedereen kan en wil financieel bijdragen aan duurzaamheidsmaatregelen. Naar inkomen zien we flinke verschillen: Nederlanders met een inkomen dat minimaal twee keer modaal bedraagt zijn in meerderheid zowel in staat (66%) als bereid (57%) om zelf bij te dragen, en vinden ook dat we als land welvaart in mogen leveren (58%). Volgens het CBS heeft in Nederland slechts circa 2 procent van de huishoudens minstens een dubbelmodaal inkomen.⁴

Voor de andere groepen geldt: hoe lager het inkomen, hoe kleiner zowel de mogelijkheden als de bereidheid. Slechts 10 procent van de Nederlanders met een minimum inkomen zegt financieel in staat te zijn om bij te dragen, de helft van deze groep ervaart door duurzaamheidsmaatregelen financieel in de knel te komen.

Figuur 2.12: Stellingen over financiële lasten klimaatbeleid, naar inkomen

'In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?' Basis: allen (n = 987).

⁴ Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/inkomensverdeling>

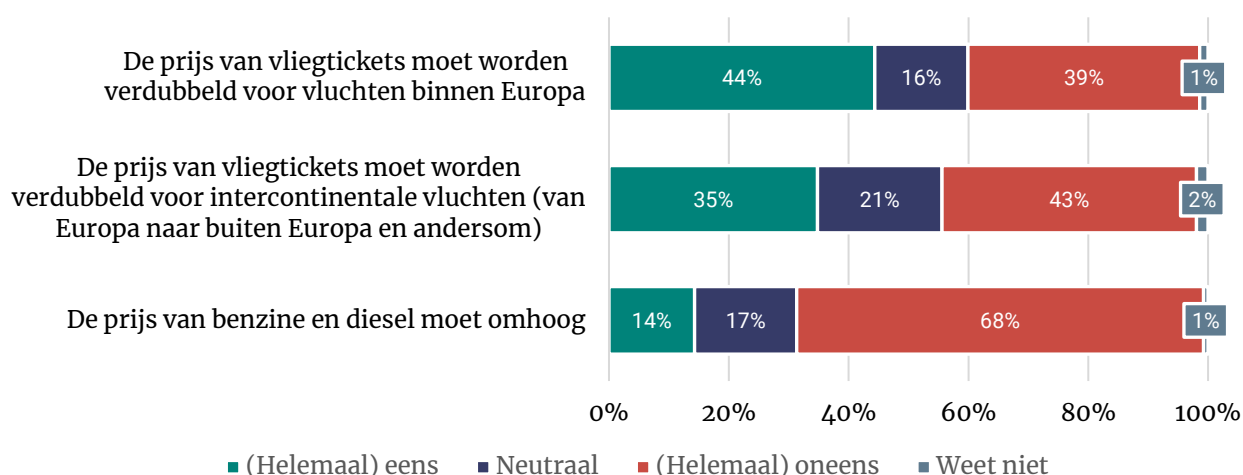
Liever duurdere vliegtickets dan benzineprijs omhoog

Over een aantal concrete klimaatregelen die burgers financieel (kunnen) raken zien we dan ook weinig enthousiasme.

Het meeste steun is er nog voor het verdubbelen van de prijs van vliegtickets voor vluchten binnen Europa (44%). Bovendien is die steun de afgelopen jaren toegenomen (van 33% in 2019). Slechts 14 procent vindt dat de prijs van benzine en diesel omhoog moet, twee derde ziet dat liever niet gebeuren.

Figuur 2.13: In hoeverre bent u het eens of oneens met onderstaande stellingen?

Basis: allen (n = 987).

Mensen die zelf regelmatig in een personenauto rijden zijn het nog iets vaker dan gemiddeld oneens (76%) dat de prijs van benzine en diesel omhoog moet.

Figuur 2.14: Stellingen over prijs vliegtickets, door de jaren heen

Getoond in de tabel: percentage (helemaal) mee eens. Basis: allen (n = 987).

% (HELEMAAL) EENS	jan '19	mrt '19	okt '19	apr '22	okt '23
De prijs van vliegtickets moet worden verdubbeld voor vluchten binnen Europa	33%	*	38%	49%	44%
De prijs van vliegtickets moet worden verdubbeld voor intercontinentale vluchten	*	36%	*	38%	35%

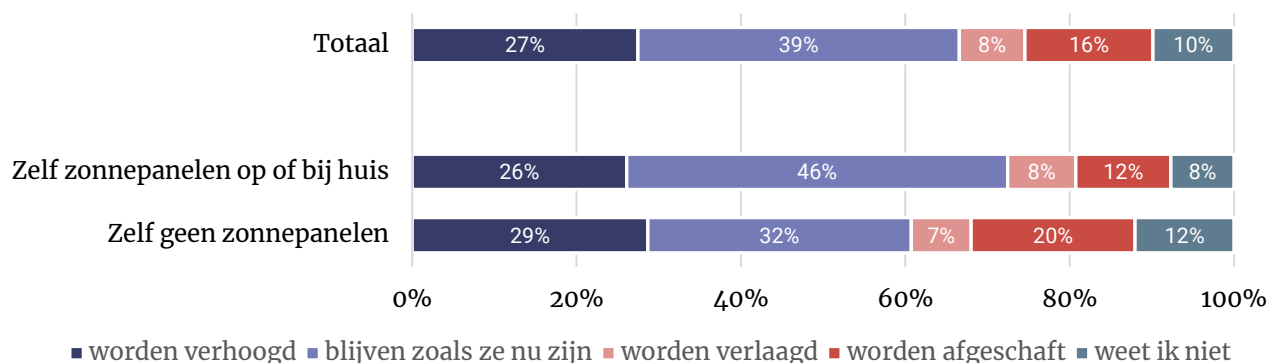
Steun voor behoud duurzaamheidssubsidies, ook onder niet-ontvangers

Twee derde van de Nederlanders wil graag de huidige subsidieregelingen voor bijvoorbeeld zonnepanelen of elektrische auto's behouden (39%) of verhogen (27%). Circa een kwart ziet liever dat de subsidies worden verlaagd (8%) of helemaal afgeschaft (20%).

Onder Nederlanders die zelf zonnepanelen bezitten, en daarmee mogelijke subsidieontvanger zijn, is de steun voor het behoud van de subsidies wat hoger (46%) dan gemiddeld (39%) - de subsidies hoeven van hen doorgaans niet nóg hoger te worden. Maar ook van de mensen die zelf geen zonnepanelen hebben wil de meerderheid deze subsidies graag behouden of verhogen.

Figuur 2.15: Er zijn subsidieregelingen voor bijvoorbeeld zonnepanelen of elektrische auto's. Wat vindt u dat er moet gebeuren met deze subsidies? Deze moeten...

Naar bezit van zonnepanelen. Basis: allen (n = 987).

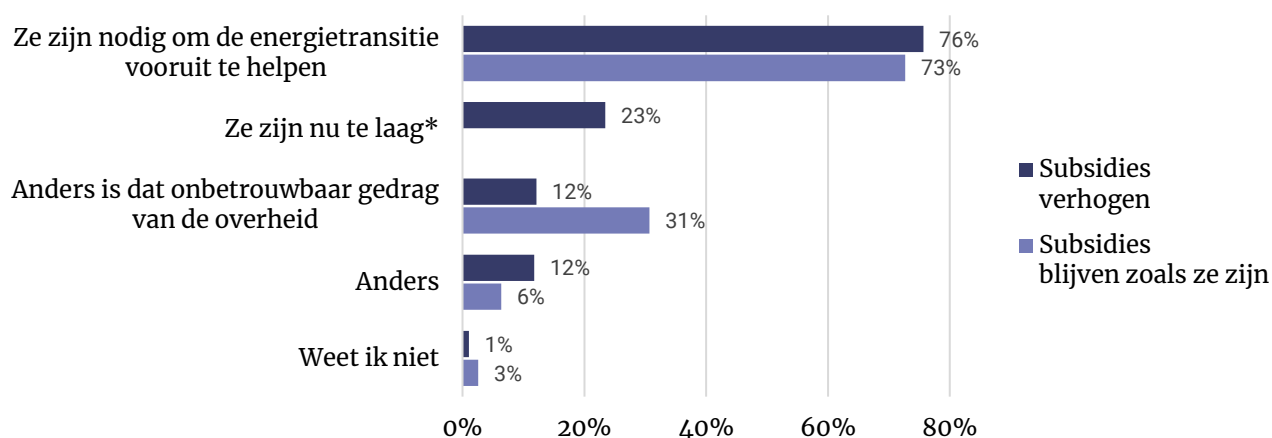

Voorstanders van het behoud of verhogen van de duurzaamheidssubsidies (66% van allen) vinden dat vooral omdat ze de subsidies nodig achten in de energietransitie. Daarnaast is het argument 'anders is het onbetrouwbaar gedrag van de overheid' voor een derde een reden om de subsidies te behouden.

Respondenten die een 'andere reden' geven om de subsidies te verhogen, zeggen vaak de subsidies daarmee een groter bereik zouden krijgen (ook voor lage inkomens); zij vinden dat de subsidies nu nog niet opwegen tegen de kosten van veel duurzaamheidsmaatregelen, zoals zonnepanelen.

Figuur 2.16: Waarom vindt u dat deze subsidies moeten worden verhoogd / blijven zoals ze zijn?

Basis: vindt dat subsidies moeten worden verhoogd (n = 262) of blijven zoals ze zijn (n = 384)

*Alleen voorgelegd aan respondenten die vinden dat subsidies verhoogd moeten worden.

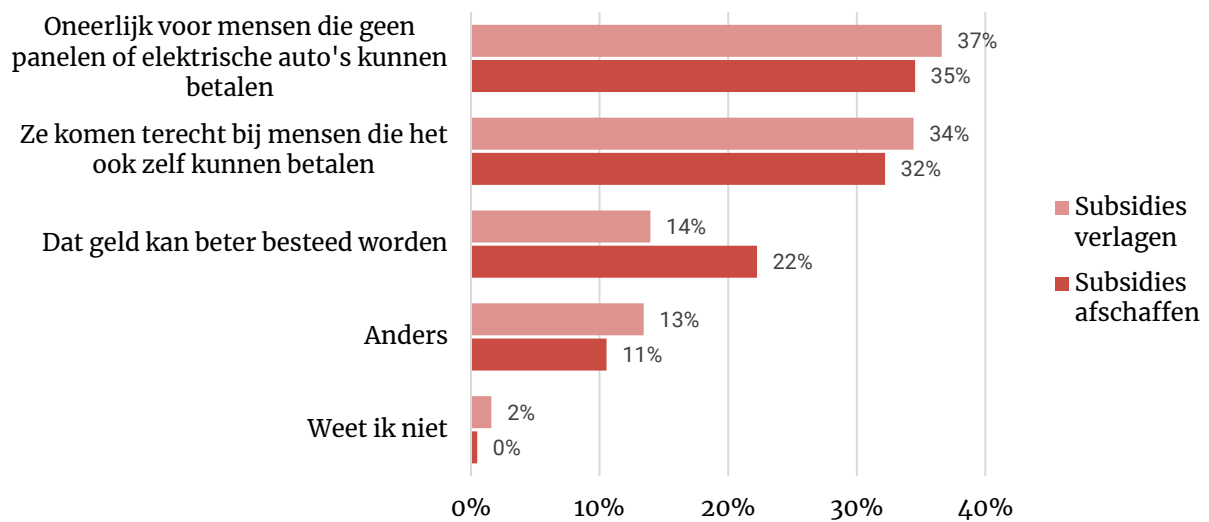

Nederlanders die de subsidies liever verlaagd of afgeschaft zien (24% van allen) zijn minder eensgezind over de reden daarachter. De argumenten dat het 'oneerlijk is voor mensen die geen panelen of elektrische auto's kunnen betalen' en dat de subsidies 'terecht komen bij mensen die het zelf ook kunnen betalen' worden beide door circa een derde gekozen.

Onder 'andere redenen' die respondenten zelf noemen om de subsidies te verlagen, komt meermaals terug dat zij elektrische auto's niet voldoende (bewezen) duurzaam vinden. Mensen die de subsidies willen afschaffen vinden onder meer dat de overheid in bredere zin te veel subsidieert en dat er niet voldoende is nagedacht over mogelijke negatieve (bij)effecten, zoals netcongestie.

Figuur 2.17: Waarom vindt u dat deze subsidies moeten worden verlaagd / afgeschaft?

Basis: vindt dat subsidies moeten worden verlaagd (n = 77) of afgeschaft (n = 143)

2.4 Analyse: wie wil wat? Wie kan wat?

Dat klimaatverandering een probleem is dat door de mens veroorzaakt is en dat aangepakt moet worden, daar zijn de meeste Nederlanders het over eens. Dat de grootste bijdrage daarvoor bij bedrijven moet liggen – en burgers een relatief kleine verantwoordelijkheid dragen – wordt ook breed gedragen en kan ook onder rechtse kiezers op steun rekenen.

Alleen hoogste inkomens kunnen en willen bijdragen

Concrete maatregelen mogen burgers financieel niet te veel pijn doen: de benzineprijzen mogen niet stijgen, subsidies voor verduurzaming (zoals zonnepanelen) moeten juist worden behouden of zelfs worden opgehoogd.

Dit is niet alleen een kwestie van 'onwil': onder de laagste inkomens zegt de helft door duurzaamheidsmaatregelen financieel in de knel te komen. Alleen onder de minstens dubbelmodale inkomens (goed voor circa 2 procent van de Nederlandse huishoudens) is de meerderheid zowel in staat als bereid om zelf welvaart in te leveren in de strijd tegen klimaatverandering.

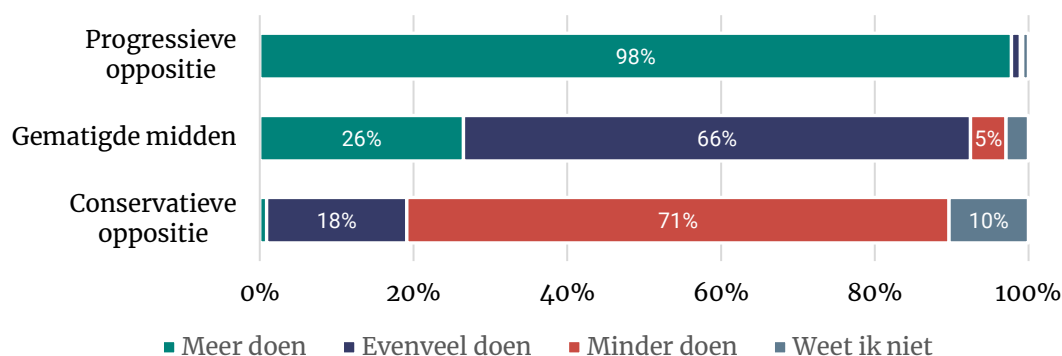
Ambitie ligt vooral bij jongeren, hoger opgeleiden en links-progressieven

Voorbij inkomen zien we dat met name jonge, hoger opgeleide en link-progressieve kiezers zich in (grote) meerderheid achter een ambitieuzer klimaatbeleid scharen én over het algemeen ook bereid zijn om daarvoor in te leveren. In de drie kiezersgroepen die we onderscheiden (zie samenvatting) vertegenwoordigt deze groep de Progressieve Voorhoede.

Onder de Conservatieve oppositie – kiezers die met name PVV, BBB, FvD en deels ook NSC overwegen – leeft het meeste weerstand. Het Gematigde Midden staat niet in meerderheid te trappelen voor klimaatmaatregelen, maar toch is een flinke minderheid van hen wel bereid om (zelf of als land) in te leveren voor noodzakelijke verduurzaming (circa 35 tot 40%). Het liefst houden zij vast aan het klimaatbeleid dat er al ligt.

Figuur 2.18: Vindt u dat een volgend kabinet meer, minder of ongeveer evenveel moet doen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen?

Naar drie persona's. Basis: allen (n = 1.959).

Rechtse kiezers willen wél graag kernenergie

De enige maatregel waar kiezers in het Gematigde Midden en de Conservatieve Oppositie wél enthousiast over zijn (en over de jaren enthousiaster over zijn geworden), is kernenergie – iets waar de Progressieve Oppositie juist niet warm voor loopt.

A Bijlagen: klimaat

A.1 Meer of minder doen?

Tabel: Vindt u dat een volgend kabinet meer, minder of ongeveer evenveel moet doen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen?

UITSTOOT VERMINDEREN: meer of minder doen?	NL	LEEFTIJD					OPLEIDING		
	Totaal	18-24	25-34	35-49	50-64	65+	Lager	Midden	Hoger
Veel meer	18%	29%	22%	17%	15%	17%	14%	14%	26%
Meer	25%	33%	23%	24%	24%	29%	22%	23%	30%
Ongeveer even veel	30%	23%	27%	28%	33%	30%	34%	32%	25%
Minder	15%	9%	16%	16%	15%	16%	16%	19%	10%
Veel minder	7%	3%	7%	9%	8%	5%	8%	8%	6%
Weet ik niet	4%	3%	4%	6%	5%	3%	6%	5%	3%
<i>n</i> =	1.959	78	257	363	639	622	478	705	776

UITSTOOT VERMINDEREN: meer of minder doen?	NL	POLITIEKE VOORKEUR					GL/ PvdA	PvdD
	Totaal	VVD	D66*	PVV	CDA*	SP		
Veel meer	18%	10%	14%	9%	19%	22%	54%	49%
Meer	25%	21%	56%	8%	39%	42%	35%	30%
Ongeveer even veel	30%	51%	21%	22%	34%	25%	9%	17%
Minder	15%	14%	2%	33%	2%	8%	1%	2%
Veel minder	7%	3%		21%		2%	0%	
Weet ik niet	4%	1%	6%	7%	5%	1%	1%	2%
<i>n</i> =	1.959	214	48	109	38	52	299	66

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen ($n < 50$).

UITSTOOT VERMINDEREN: meer of minder doen?	NL	POLITIEKE VOORKEUR				
	Totaal	CU*	Volt*	SGP*	BBB	NSC
Veel meer	18%	22%	36%		4%	11%
Meer	25%	32%	51%	23%	7%	24%
Ongeveer even veel	30%	33%	13%	43%	44%	34%
Minder	15%	3%		15%	32%	20%
Veel minder	7%	6%		8%	10%	6%
Weet ik niet	4%	3%		11%	2%	5%
<i>n</i> =	1.959	47	35	43	102	232

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen ($n < 50$).

A.2 Welke groep moet bijdragen?

Tabel: Welke groep moet hoeveel bijdragen aan het tegengaan van klimaatverandering?

GEM. AANTAL PUNTEN	NL	LEEFTIJD				OPLEIDING		
	Totaal	18-34	35-49	50-64	65+	Lager	Midden	Hoger
Burgers / consumenten	13	11	12	14	15	14	13	14
Bedrijven	33	30	31	35	35	35	33	34
Maatsch. organisaties	7	10	6	5	6	7	6	7
De Nederlandse overheid	17	19	17	16	16	15	17	20
De Europese Unie	18	21	18	17	18	16	18	21
Aanpak niet nodig / weet niet	12	9	16	14	9	13	12	5
<i>n</i> =	962	157	184	311	310	236	326	400

GEM. AANTAL PUNTEN	NL	POLITIEKE VOORKEUR		
	Totaal	VVD	GL/ PvdA	NSC
Burgers / consumenten	13	16	13	14
Bedrijven	33	33	36	36
Maatsch. organisaties	7	6	6	7
De Nederlandse overheid	17	19	24	16
De Europese Unie	18	16	20	17
Aanpak niet nodig / weet niet	12	9	1	10
<i>n</i> =	962	98	144	113

A.3 Stellingen over klimaat

Tabel: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

% HELEMAAL EENS	NL	LEEFTIJD				OPLEIDING		
	Totaal	18-34	35-49	50-64	65+	Lager	Mid.	Hoger
Nederland moet in 2050 volledig klimaatneutraal zijn	41%	45%	39%	36%	44%	29%	34%	55%
Om de vraag naar energie op te kunnen vangen moeten er meer kerncentrales gebouwd worden in Nederland	52%	53%	54%	48%	54%	48%	53%	54%
De prijs van vliegtickets moet worden verdubbeld voor vluchten binnen Europa	44%	35%	40%	47%	56%	41%	42%	50%
De prijs van vliegtickets moet worden verdubbeld voor intercontinentale vluchten	35%	22%	33%	39%	46%	38%	32%	37%
De prijs van benzine en diesel moet omhoog	14%	17%	16%	13%	11%	9%	11%	22%
De mens is <u>niet</u> verantwoordelijk voor de opwarming van de aarde	13%	12%	10%	15%	16%	18%	13%	11%
Door duurzaamheidsmaatregelen kom ik in de financiële problemen	34%	39%	36%	32%	27%	39%	41%	22%
Zolang grote bedrijven hun CO ₂ -uitstoot niet terugdringen, maken mijn acties niet uit	54%	52%	59%	53%	52%	58%	56%	48%
Ik ben <u>in staat</u> financieel bij te dragen aan noodzakelijke duurzaamheidsmaatregelen	34%	36%	33%	39%	28%	15%	27%	54%
Ik ben <u>bereid</u> financieel bij te dragen aan noodzakelijke duurzaamheidsmaatregelen	39%	39%	40%	40%	36%	21%	34%	55%
Ik vind het acceptabel dat we als land welvaart inleveren in de strijd tegen klimaatverandering	40%	34%	39%	41%	47%	29%	33%	55%
Grote bedrijven moeten veel meer belasting gaan betalen op hun CO ₂ uitstoot	76%	74%	75%	77%	78%	67%	74%	84%
Grote bedrijven moeten veel meer belasting gaan betalen op hun CO ₂ uitstoot, ook als dat betekent dat producten voor mij als consument duurder worden	58%	55%	55%	54%	72%	49%	50%	73%
Subsidies op fossiele brandstoffen moeten volledig afgeschaft worden	47%	44%	42%	45%	57%	43%	40%	57%
<i>n =</i>	997	178	179	328	312	242	379	376

% HELEMAAL EENS	NL	POLITIEKE VOORKEUR				
	Totaal	VVD	PVV	GL/ PvdA	BBB	NSC
Nederland moet in 2050 volledig klimaatneutraal zijn	41%	36%	11%	84%	12%	42%
Om de vraag naar energie op te kunnen vangen moeten er meer kerncentrales gebouwd worden in Nederland	52%	72%	65%	27%	60%	65%
De prijs van vliegtickets moet worden verdubbeld voor vluchten binnen Europa	44%	39%	34%	72%	37%	51%
De prijs van vliegtickets moet worden verdubbeld voor intercontinentale vluchten	35%	28%	31%	53%	33%	41%
De prijs van benzine en diesel moet omhoog	14%	13%	6%	40%	6%	10%
De mens is <u>niet</u> verantwoordelijk voor de opwarming van de aarde	13%	11%	27%	2%	16%	6%
Door duurzaamheidsmaatregelen kom ik in de financiële problemen	34%	25%	62%	9%	52%	33%
Zolang grote bedrijven hun CO2-uitstoot niet terugdringen, maken mijn acties niet uit	54%	49%	70%	39%	73%	64%
Ik ben <u>in staat</u> financieel bij te dragen aan noodzakelijke duurzaamheidsmaatregelen	34%	46%	22%	58%	24%	37%
Ik ben <u>bereid</u> financieel bij te dragen aan noodzakelijke duurzaamheidsmaatregelen	39%	43%	14%	78%	24%	31%
Ik vind het acceptabel dat we als land welvaart inleveren in de strijd tegen klimaatverandering	40%	35%	20%	76%	9%	41%
Grote bedrijven moeten veel meer belasting gaan betalen op hun CO2 uitstoot	76%	67%	59%	99%	66%	78%
Grote bedrijven moeten veel meer belasting gaan betalen op hun CO2 uitstoot, ook als dat betekent dat producten voor mij als consument duurder worden	58%	43%	43%	93%	47%	60%
Subsidies op fossiele brandstoffen moeten volledig afgeschaft worden	47%	30%	28%	83%	30%	54%
n =	997	116	53	155	54	119

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen (n < 50).

A.4 Subsidies

Tabel: Er zijn subsidieregelingen voor bijvoorbeeld zonnepanelen of elektrische auto's. Wat vindt u dat er moet gebeuren met deze subsidies?

SUBSIDIES MOETEN...	NL	LEEFTIJD				OPLEIDING		
	Totaal	18-34	35-49	50-64	65+	Lager	Midden	Hoger
worden verhoogd	27%	34%	35%	23%	21%	21%	30%	29%
blijven zoals ze nu zijn	39%	39%	37%	36%	45%	41%	35%	42%
worden verlaagd	8%	5%	8%	10%	8%	8%	8%	8%
worden afgeschaft	16%	11%	12%	20%	18%	18%	18%	12%
weet ik niet	10%	11%	9%	11%	8%	12%	10%	9%
<i>n</i> =	962	157	184	311	310	236	326	400

SUBSIDIES MOETEN...	NL	POLITIEKE VOORKEUR				
	Totaal	VVD	PVV	GL-PvdA	BBB*	NSC
worden verhoogd	27%	15%	23%	35%	28%	24%
blijven zoals ze nu zijn	39%	44%	36%	45%	23%	40%
worden verlaagd	8%	13%	6%	5%	9%	13%
worden afgeschaft	16%	21%	26%	4%	34%	14%
weet ik niet	10%	7%	10%	10%	6%	10%
<i>n</i> =	962	98	56	144	48	113

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen ($n < 50$).

Contactgegevens

I&O Research Enschede

Zuiderval 70

Postbus 563

7500 AN Enschede

053 - 200 52 00

KVK-nummer 08198802

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55

1019 GM Amsterdam

020 - 308 48 00

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl